

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСНОВІ АКРЕДИТАЦІЙНИХ КРИТЕРІЇВ

© 2016 СТАНКЕВИЧ І. В.

УДК 338.4:005.6:378.1

Станкевич І. В. Оцінювання якості вищої освіти та навчально-виробничої діяльності освітніх організацій на основі акредитаційних критеріїв

Метою статті є узагальнення національного та світового досвіду оцінювання якості вищої освіти та навчально-виробничої діяльності освітніх організацій на основі акредитаційних критеріїв. Автором статті обґрунтовано, що серед існуючих підходів та моделей оцінювання якості вищої освіти певне місце посідає акредитаційна модель, критерії якої носять обов'язковий характер, закріплені на державному рівні через відповідні законодавчо-нормативні акти. Чинна в Україні модель акредитації освітніх організацій дає можливість оцінити, передусім, ресурсне забезпечення освітнього процесу та результати навчання особистостей, при цьому залишаючи поза увагою оцінювання усіх інших результатів вищої освіти та задоволеності вимог усіх зацікавлених сторін. Натомість акредитаційні моделі оцінювання якості вищої освіти інших країн світу оцінюють як процеси та ресурси, так і відповідність отриманих результатів встановленим цілям. Такий підхід до оцінювання забезпечується шляхом проведення внутрішнього та зовнішнього оцінювання якості вищої освіти. Отримані результати досліджень можуть бути застосовані в подальшому для розроблення системи критеріїв та показників оцінювання якості вищої освіти та навчально-виробничої діяльності освітніх організацій та їх конкретизації.

Ключові слова: акредитаційна модель, критерії оцінювання, навчально-виробнича діяльність, освітня організація, якість вищої освіти.

Табл.: 1. **Бібл.:** 21.

Станкевич Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри менеджменту та маркетингу, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Ковальська, 1, Одеса, 65029, Україна)

E-mail: arnika@ukr.net

УДК 338.4:005.6:378.1

Станкевич И. В. Оценка качества высшего образования и учебно-производственной деятельности образовательных организаций на основе аккредитационных критериев

Целью статьи является обобщение национального и мирового опыта оценивания качества высшего образования и учебно-производственной деятельности образовательных организаций на основе аккредитационных критериев. Автором статьи обосновано, что среди существующих подходов и моделей оценки качества высшего образования определённое место занимает аккредитационная модель, критерии которой носят обязательный характер, закреплённый на государственном уровне через соответствующие законодательно-нормативные акты. Действующая в Украине модель аккредитации образовательных организаций даёт возможность оценить, прежде всего, ресурсное обеспечение образовательного процесса и результаты обучения личностей, при этом оставляя без внимания оценивание всех результатов высшего образования и удовлетворённости требований всех заинтересованных сторон. В то же время аккредитационные модели оценивания качества высшего образования других стран мира оценивают как процессы и ресурсы, так и соответствие полученных результатов установленным целям. Такой подход к оценке обеспечивается путём проведения внутреннего и внешнего оценивания качества высшего образования. Полученные результаты исследований могут быть применимы в дальнейшем для разработки системы критериев и показателей оценки качества высшего образования и учебно-производственной деятельности образовательных организаций и их конкретизации.

Ключевые слова: аккредитационная модель, критерии оценивания, учебно-производственная деятельность, образовательная организация, качество высшего образования.

Табл.: 1. **Библ.:** 21.

Станкевич Ирина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры менеджмента и маркетинга, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова (ул. Ковальская, 1, Одесса, 65029, Украина)

E-mail: arnika@ukr.net

UDC 338.4:005.6:378.1

Stankevych I. V. Assessing Quality of Both the Higher Education and the Educational-Production Activity of Educational Institutions on the Basis of Accreditation Criteria

The article is concerned with generalizing the national and global experience of assessing quality of both the higher education and the educational-production activity of educational institutions on the basis of accreditation criteria. The author of the article has substantiated that, among the existing approaches and models for assessing the higher education quality, the accreditation model takes a specific place, its criteria are mandatory, fixed at the national level through relevant legislation and regulations. The current model of accreditation of educational institutions in Ukraine makes possible to evaluate, first and foremost, the resource supply of educational process together with education results with relation to personalities, while ignoring the entire results of evaluation of higher education as well as satisfaction of the requirements by all parties interested. At the same time, the accreditation models for assessment of the higher education quality in the other world's countries are evaluating both processes and resources, as well as correspondence of the obtained results with the declared purposes. Such approach to assessment is provided by carrying out internal and external evaluation of the quality of higher education. The research results can be applied in the future for development of the system of criteria and indicators for assessing both the quality of higher education and the educational-production activity of educational institutions and concretization of them.

Keywords: accreditation model, evaluation criteria, educational-production activity, educational organization, quality of higher education.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 21.

Stankevych Iryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree of the Department of Management and Marketing, Odessa National Academy of Telecommunications named after A. S. Popov (1 Kovalska Str., Odessa, 65029, Ukraine)

E-mail: arnika@ukr.net

Якість вищої освіти (надалі – ВО), у сучасних умовах розвитку суспільства, є не просто актуальною категорією дослідження науковців, а, передусім, осередком управління навчально-виробничою

діяльністю освітніх організацій (надалі – ОО). Кількісне оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО дає можливість як виявити проблеми та перспективи розвитку окремих ОО, так і прийняти рішення

про взаємовизнання освітніх програм (спеціальностей) та результатів діяльності ОО між країнами світу. Але така можливість може бути забезпечена лише шляхом застосування уніфікованого підходу до оцінювання, заснованого на узгоджених критеріях (показниках) оцінювання якості.

Переважаючою більшістю існуючих підходів та моделей оцінювання якості ВО застосовується або суто формальний підхід, заснований на статичних показниках діяльності ОО, який не відображає реального стану справ в ОО, або пропонуються такі критерії та показники оцінювання, які, «копіюючи» моделі оцінювання інших країн світу, не враховують особливості та структуру національної освітньої системи. Рядом підходів та моделей оцінюються процеси, що формують результати ВО та їх ресурсне забезпечення, забуваючи про оцінювання самих результатів та визначення задоволеності вимог споживачів та інших зацікавлених сторін у якості ВО. Саме такий підхід покладено в сучасну національну модель акредитації освітньої програми (спеціальності) чи ОО в цілому, що викликає необхідність її дослідження, зокрема проведення аналізу та порівняння українських реалій із зарубіжним досвідом застосування акредитаційних критеріїв для оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО з розробленням відповідних рекомендацій, спрямованих на формування уніфікованого підходу до оцінювання якості ВО.

Оцінюванню якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО присвячено чимало наукових праць, зокрема таких авторів та науковців, як: Азгальдова Г. Г., Балацького Є. В., Борисової І. І., Віткіна Л. М., Лаптева С. М., Локшиної О. І., Михайліченко М. В., Момот А. І., Мирошніченко Є. В., Михацької О. В., Піддубної С. М., Фінікова Т. В., Цюк О., Шинкарук В. Д. [1–9] тощо, які розглядають різні аспекти оцінювання та пропонують до застосування ту чи іншу модель – від моніторингових, заснованих на статистичних даних діяльності ОО, незалежних рейтингових моделей оцінювання до моделі процесного підходу відповідно до вимог стандарту ISO 9001. Застосування акредитаційних критеріїв в оцінюванні якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО у науковому просторі майже не досліджується, за винятком робіт [5, 7], що свідчить про недосконалість існуючих підходів до оцінювання якості ВО.

Метою статті є узагальнення національного та світового досвіду оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО на основі акредитаційних критеріїв з розробленням вимог і рекомендацій щодо уніфікованого підходу до процесу оцінювання якості ВО на державному рівні.

У попередніх дослідженнях автора статті [10–12], а також у дослідженнях інших науковців [1–9], присвячених оцінюванню якості освітніх послуг, якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО, було виділено ряд основних моделей, за якими може бути здійснено оцінку якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО, а саме:

✦ *моніторингові моделі* – моделі оцінювання діяльності ОО, засновані на статистичних даних;

- ✦ *акредитаційні моделі* – моделі оцінювання відповідності якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО встановленим державою вимогам і нормативам;
- ✦ *рейтингові моделі* – моделі визначення рейтингу ОО серед інших у певній інституційній групі за певними ознаками ранжування (за рівнем агрегації даних, за методикою проведення чи то за методологією побудови);
- ✦ *моделі ділової досконалості* – моделі оцінювання рівня досконалості процесів ОО відповідно до бальної шкали граничних рівнів, що дає можливість оцінити свої сильні та слабкі сторони на шляху до досконалості;
- ✦ *модель процесного підходу* – модель оцінювання результативності діяльності ОО та функціонування процесів системи управління якістю ОО відповідно до вимог стандарту ISO 9001.

Кожна з цих моделей має свої принципи в методології побудови та використанні критеріїв та показників оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО. Серед них виокремлюються акредитаційні моделі з огляду на те, що вони носять обов'язковий характер, закріплений на державному рівні через відповідні законодавчо-нормативні акти.

Оцінювання якості ВО шляхом оцінювання навчально-виробничої діяльності ОО на відповідність встановленим вимогам (нормативам) є практикою, яка досить довгий час застосовується в освітній діяльності ряду країн світу як акредитаційна модель підтвердження спроможності освітньої програми (спеціальності) чи ОО, в цілому, здійснювати (провадити) освітню діяльність відповідно до державних вимог (стандартів) ВО.

В Україні акредитаційні вимоги розробляються та запроваджуються відповідно до Законів України «Про освіту» [13], «Про вищу освіту» [14], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах» [15], Наказу Міністерства освіти і науки (надалі – МОН) України «Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу» [16], Ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти [17], Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти [18] тощо та є державно-громадським визнанням спроможності ОО провадити освітню діяльність відповідно до стандартів ВО. Акредитаційні критерії визначають мінімальні нормативи забезпечення ОО науково-педагогічними та педагогічними кадрами, матеріально-технічною, навчально-методичною, інформаційною базами, якісні характеристики надання освітніх послуг, вимоги до освітньої і наукової діяльності ОО, виконання яких є підставою для прийняття рішення про акредитацію (програми) спеціальності чи ОО в цілому за рівнями ВО (початковий, перший, другий, третій). Процедура акредитації передуватиме процедурі ліцензування провадження освітньої діяльності, яка визначає право ОО (освітньої програми)

/спеціальності) здійснювати (провадити) освітню діяльність відповідно вимог та порядку, представлених в [5, 17]. Процедура акредитації здійснюється наприкінці життєвого циклу освітньої послуги, тобто після завершення усього терміну навчання здобувачів ВО за певною освітньою програмою (спеціальністю) протягом останнього навчального року, порядок проведення якої досить детально представлено в [5, 15].

Відповідно до Наказу МОН України [16] державною вимогою акредитації як освітньої програми (спеціальності), так і ОО в цілому, є доведення того, що ОО дотримується ліцензійних умов провадження освітньої діяльності та дотримується нормативних вимог щодо якісних характеристик підготовки фахівців за різними рівнями ВО. Відповідно до чого, при оцінюванні якості ВО за акредитаційною моделлю, застосовуються як ліцензійні, атестаційні, так і акредитаційні вимоги, згруповані у 5 груп критеріїв, які представлені в нормативних документах [16, 17, 18], зокрема:

- ✦ кадрове забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері ВО;
- ✦ матеріально-технічне забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері ВО;
- ✦ навчально-методичне забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері ВО;
- ✦ інформаційне забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері ВО;
- ✦ якісні характеристики підготовки здобувачів ВО за її рівнями.

Із запровадженням з 2016 р. нових ліцензійних умов [18], було внесено ряд змін, що привело до появи нових критеріїв оцінювання спроможності ОО провадити освітню діяльність. Основні відмінності між критеріями, застосовними в Україні до 2016 р., і чинними з 2016 р. полягають у такому:

- ✦ посилено вимоги щодо кадрового забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері ВО з урахуванням нових вимог щодо присудження наукових ступенів та вчених звань;
- ✦ змінено підхід до навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у призмі компетентнісного підходу до навчання здобувачів ВО;
- ✦ розширено вимоги щодо інформаційного забезпечення освітнього процесу, зокрема посилено вимоги до веб-присутності ОО в Інтернет-просторі, забезпеченні доступу до англійськомовних баз даних та власних електронних бібліотек.

При цьому наявні зміни стосуються лише внутрішніх процесів ОО, які забезпечують отримання результатів ВО, змін щодо критеріїв, які оцінюють самі результати, не відбулося та вони продовжують визначатися шляхом контрольних замірів знань здобувачів ВО за спеціальностями та рівнями освіти.

Відповідно до означених акредитаційних критеріїв та показників ОО проводять самооцінювання своєї діяльності, про що готують відповідний звіт, який перевіряють на місці експерти з подальшою процедурою акредитаційної експертизи МОН України відповідно до діючих в країні вимог [15–18] та приймають рішення

про акредитацію, відмову чи умовну акредитацію. У ході аналізу нормативних вимог [15–18] та досліджених акредитаційних критеріїв та показників нами було виявлено ряд недоліків чинної в Україні акредитаційної моделі оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО, зокрема:

- ✦ акредитаційна модель спрямована переважно на оцінку ресурсного (кадрового та технологічного) забезпечення освітнього процесу в ОО;
- ✦ вихідні параметри – результати ВО, оцінюються лише за рівнем знань здобувачів за навчальними дисциплінами відповідної освітньо-професійної (наукової) програми підготовки шляхом вибіркового контрольних замірів знань, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [14] лише частково характеризує результати навчання, залишаючи поза уваги результати особистісного розвитку та соціальної відповідальності; інституційні та суспільні результати, що свідчить про те, що акредитаційні критерії оцінюють якість ВО фрагментарно, не відбиваючи усі бажані характеристики якості ВО;
- ✦ вимоги зацікавлених сторін, зокрема працевдавців, враховуються лише при ліцензуванні, як первинній процедурі дозволу на провадження освітньої діяльності, шляхом аналізу ринку праці, регіонального ринку освітніх послуг та потреб працевдавців у фахівців певної галузі знань, залишаючи поза увагою оцінювання задоволеності їх вимог у підготовленості цих самих фахівців після завершення навчання у відповідній ОО;
- ✦ відсутність прозорості інформації та її істинності (правдивості), що потребує обов'язкового її перевіряння на валідність та верифікацію даних (простежуваність до першоджерела), відповідно вимог Європейського освітнього простору, як було розглянуто нами та представлено в роботі [10], з відповідним задіянням додаткових часових та людських ресурсів;
- ✦ процедура самооцінювання діяльності та вибіркоче обстеження експертами на місці призводить до суперечливості та неоднозначності трактування інформації.

Для усунення окреслених недоліків необхідно проаналізувати світовий досвід в оцінюванні якості ВО на державному рівні та застосуванні критеріїв оцінювання, зокрема акредитаційних, ряду провідних, у галузі освіти, країн світу (табл. 1).

В ході аналізу та узагальнення передового світового досвіду оцінювання якості ВО на державному рівні, зокрема застосування акредитаційних критеріїв до оцінювання, що представлено в табл. 1, нами було виявлено ряд спільних між країнами рис та ряд відмінностей, а саме:

1) з одного боку, між країнами відсутній єдиний підхід до визначення переліку акредитаційних критеріїв та показників оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО на державному рівні;

Світовий досвід оцінювання якості вищої освіти та навчально-виробничої діяльності освітніх організацій на державному рівні

Країна	Особливості процесу оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО	Критерії (показники) оцінювання
1	2	3
Іспанія	<p>1) Оцінювання якості ВО здійснюється в країні зовнішнім незалежним агентством – Національним агентством з оцінки якості та акредитації ANECA, яке забезпечує три основні програми оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – атестацію (програм ВО, персоналу тощо); – акредитацію (процес оцінювання навчання); – сертифікацію (оцінювання докторських програм та університетських бібліотек). <p>2) Для усебічного оцінювання ОО ANECA розроблено ряд програм оцінювання, які за об'єктом поділяються на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оцінювання ступенів навчання та інститутів; – оцінювання університетських служб (бібліотек, міжнародних відділів тощо); – оцінювання викладацького складу; – оцінювання працевлаштування випускників. <p>3) При оцінюванні університетських служб застосовується програма AUDIT, яка оцінює систему управління якістю в підрозділах ОО на відповідність вимогам ISO 9001 [19], відповідно чого видається сертифікат відповідності.</p> <p>4) Акредитація спрямована на оцінювання саме результатів навчання, зокрема: як здібності (знання, уміння і навички), якими студенти оволоділи, задовольняють потреби суспільства і ринку праці, а також потреби науки і культурного розвитку суспільства в цілому.</p> <p>5) При оцінці враховуються усі елементи, що впливали на процес отримання результатів та самі результати.</p> <p>6) Процедура акредитації є офіційним і незалежним рішенням про відповідність програми стандартам якості, що здійснюється через самооцінювання та зовнішнє оцінювання з оприлюдненням результатів у відкритому доступі через засоби масової інформації.</p> <p>7) Відповідно до рішення про акредитацію приймаються й інші рішення, наприклад – цільове фінансування ОО.</p> <p>8) Процедура сертифікації застосовується лише для оцінювання докторських програм та університетських бібліотек з метою отримання «Знаку якості» та гранту від Міністерства освіти на фінансування, переважно на мобільність студентів і викладачів (термін проведення процедури сертифікації – 3 роки)</p>	<p>Групи критеріїв оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – цілі; – прийом студентів; – планування ступеневої програми; – розвиток ступеневої програми та оцінювання навчання; – керівництво студентами; – професорсько-викладацький склад; – ресурси та служби; – результати; – забезпечення якості. <p>Кожна із груп критеріїв складається із ряду показників загальною чисельністю 46</p>
Фінляндія	<p>1) Оцінювання якості ВО здійснюється через внутрішнє (самооцінювання) та зовнішнє оцінювання відповідно до Закону країни «Про вищу освіту». При цьому звіт про самоаналіз публікується у відкритому доступі через засоби масової інформації із зауваженнями експертів.</p> <p>2) Процедура акредитації забезпечується шляхом проведення аудиту ОО на відповідність якості освітньої та наукової діяльності вимогам міжнародного стандарту ISO 9001 [19].</p> <p>3) За допомогою процедури аудиту порівнюються між собою різні ОО та спеціальності відповідно до моделі процесного підходу, яка різниться для кожної ОО зважаючи на її особливості та специфіку.</p> <p>4) Головною перевагою аудиту є отримання та підтвердження результатів діяльності ОО у ВО. Проводить аудит Національна Рада, яка за його результатами присвоює ОО один із 4 рівнів якості (якість відсутня, зароджується, розвивається, найвищий рівень якості).</p> <p>5) Аудит надає дані про наступні частини в роботі ОО: навчальний процес та служіння нації (національні пріоритети в науці за рахунок яких країна може вийти на міжнародний рівень визнання).</p> <p>6) У країні немає системи офіційного ранжування ОО</p>	<p>Критерії внутрішнього оцінювання (самооцінювання):</p> <ul style="list-style-type: none"> – навчальний процес; – служіння нації. <p>Критерії зовнішнього оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наукові розробки (освіта не може існувати без науки); – працевлаштування здобувачів ВО. <p>Для отримання валідної інформації ОО протягом двох років слідкують за кар'єрним ростом своїх випускників та проводять анкетування працевлаштованих</p>
Франція	<p>1) Оцінювання якості ВО здійснюється у двох напрямках: загальна політика ОО та оцінка ОО в цілому за показниками, що передбачають оцінювання результатів навчання (головним чином – працевлаштування за фахом). Критерії та показники оцінювання розробляються Міністерством освіти країни та є єдиними для усіх ОО.</p>	<p>Критерії оцінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – організація роботи (система забезпечення якості та фінансова система);

1	2	3
	<p>2) Кожні чотири роки ОО проходять процедуру акредитації, після чого укладається угода із Міністерством освіти та ОО.</p> <p>3) У країні діє AERES (агенція з оцінювання наукових досліджень та ВО), яка за допомогою напівавтономних агенцій перевіряє й оцінює якість та відповідність головних цілей ОО та дослідницьких органів, а також стратегій, що розробляються цими установами для виконання їх навчальних/дослідницьких завдань, і результатів.</p> <p>4) До складу агенції входять представники різних ОО, у тому числі і закордонних. Звіт про оцінювання публікується у відкритому доступі через засоби масової інформації. Процедура оцінювання триває протягом року.</p> <p>5) Також діє Національна комісія з питань сертифікації професійної освіти та комісія з питань акредитації інженерної освіти, що є членом ENQA.</p> <p>6) Процедура акредитації інженерних програм в країні здійснюється відповідно до Європейських стандартів та вимог. Процедура оцінювання здійснюється через самооцінювання за допомогою ряду критеріїв. Термін дії сертифікату про акредитацію інженерної освіти становить 6 років.</p> <p>7) У країні немає системи офіційного ранжування ОО</p>	<p>– компетентність та партнерство (зв'язок з науково-дослідною роботою, міжнародна співпраця);</p> <p>– студенти та набір (особлива увага приділяється знанням іноземної мови, міжнародного обміну та подвійним дипломам);</p> <p>– навчання та практика;</p> <p>– працевлаштування;</p> <p>– подальше самовдосконалення</p>
Японія	<p>1) Оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО в країні здійснюється в ряд етапів на відповідність державним вимогам, передусім щодо створення самої ОО. Зокрема оцінюється: структура ОО, навчальні плани, персонал та можливості для навчання здобувачів ВО на відповідних рівнях освіти в залежності від типу ОО.</p> <p>2) Процедуру підтвердження ОО свого статусу та правоздатності на надання освітніх послуг здійснює державна організація MEXT.</p> <p>3) Акредитація ОО проводиться лише організаціями, затвердженими MEXT.</p> <p>4) Акредитація може бути інституційною (в цілому ОО) або спеціалізованою (окремі освітні програми / спеціальності). Інституційна акредитація проводиться раз на сім років, спеціалізована – кожні 5 років.</p> <p>5) ОО повинна довести свій вклад до академічної успішності та соціального прогресу країни шляхом культивування соціально-розвинутої особистості, створення нових знань та технологій, розвитку академічної культури тощо.</p> <p>6) Державні стандарти та критерії оцінювання якості ВО визначаються Асоціацією акредитації університетів Японії (Japan University Accreditation Association – JUAA)</p>	<p>Критерії оцінювання:</p> <p>– місія та ціль;</p> <p>– організація навчання та наукових досліджень;</p> <p>– організаційна структура ОО;</p> <p>– навчальний контент (зміст освіти), методи та результати;</p> <p>– зачислення здобувачів ВО;</p> <p>– студентська підтримка;</p> <p>– освіта та навколишнє середовище;</p> <p>– внесок у соціальне співробітництво;</p> <p>– управління та фінанси;</p> <p>– забезпечення внутрішньої якості</p>

Джерело: систематизовано автором згідно з даними [5, 20, 21].

2) з іншого, застосовується уніфікований підхід до процесу акредитації освітньої програми (спеціальності) чи ОО в цілому, що передбачає процедури внутрішнього (самооцінювання) та зовнішнього оцінювання, зокрема:

- ✦ процедура внутрішнього оцінювання (самооцінювання) діяльності є основою акредитації освітньої програми (спеціальності) чи ОО та визначає спроможність ОО гарантувати, що якість наданих освітніх послуг є стабільною та зорієнтованою на конкретного споживача. Внутрішнє оцінювання якості ВО здійснюється акредитованими в країні органами оцінювання відповідності за результатами ключових процесів забезпечення якості ВО, зокрема навчанням та викладанням, а також їх ресурсним забезпеченням. При цьому, основою гарантії стабільної якості ВО є система управління якістю ОО, побудована на моделі процесного підходу, сертифікації якої відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001 [19] забезпечує ОО оцінювання усіх процесів (елементів), що впливали на отримання результатів ВО;

- ✦ процедура зовнішнього оцінювання діяльності заснована, переважно, на принципі незалежності від держави, яка здійснюється незалежними агенціями, з урахуванням думок як здобувачів ВО, так і працевлаштованих, та характеризує ключові досягнення (результати) ОО у сфері ВО, зокрема: працевлаштування здобувачів ВО за фахом та їх подальший кар'єрний успіх, що окреслює загальну спрямованість діяльності ОО країн світу на задоволення вимог ринку праці; науково-дослідні розробки, з огляду того, що освіта не існує без науки та міжнародну співпрацю, що окреслює загальносвітові тенденції інтернаціоналізації ВО. Для зовнішнього оцінювання застосовується досить обмежений перелік критеріїв (від двох до дев'яти).

Процедури внутрішнього та зовнішнього оцінювання якості ВО є сьогодні не лише характерною рисою ряду країн світу, але і головною вимогою забезпечення якості ВО в Україні відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [14], що, з одного боку, спрямоване на зменшення витрат як часу, так і фінансів на проведення

оцінки, але з іншого, через неопрацьованість та неузгодженість критеріїв, ставить під сумнів достовірність даних та об'єктивність результатів як внутрішнього самооцінювання, так і зовнішнього, зокрема неспроможність виявити реальні проблеми ОО у досягненні ключових результатів ВО.

З огляду проведеного в роботі узагальнення світового досвіду оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО державному рівні, для усунення недоліків чинної в Україні акредитаційної моделі оцінювання освітніх програм (спеціальностей) чи ОО в цілому, слід:

- ✦ відійти від підходів до оцінювання якості ВО та діяльності ОО, як то: ліцензування, атестація чи акредитація, у їх усталеному розумінні. Ці три програми повинні перетворитись на цілісний узгоджений процес оцінювання можливостей, які має ОО для забезпечення освітньої діяльності та результатів, які вона досягла у сфері ВО, з урахуванням вимог усіх зацікавлених сторін. При цьому ліцензійні критерії повинні оцінювати відповідність умов освітнього процесу в ОО встановленим державою вимогам; атестаційні критерії – оцінювати зміст та результати навчання особистостей встановленим, як державою, так і працедавців вимогам; акредитаційні критерії – оцінювати якість ВО через відповідність встановлених цілей та отриманих (досягнутих) результатів ВО;
- ✦ визнати, що основними акредитаційними критеріями повинні бути критерії, що оцінюють не результати діяльності ОО за видами робіт, як то: навчальна, наукова, міжнародна тощо, а вихідні результати ВО, що їх отримують споживачі та інші зацікавлені сторони як в процесі навчання, так і після завершення навчання в ОО, зокрема: працевлаштування та особистісний розвиток, науково-дослідні результати взаємної співпраці між працедавцями та ОО, економічний та інноваційний розвиток суспільства тощо;
- ✦ забезпечити незалежність процесу проведення оцінювання як від держави, так і самої ОО, що забезпечить прозорість та правдивість інформації, отриманої в ході оцінювання. Внутрішнє оцінювання якості ВО повинно здійснюватись органами оцінювання відповідності систем управління якістю ОО, а зовнішнє – незалежними агенціями оцінювання якості.

ВИСНОВКИ

У ході проведених нами досліджень, аналізу та узагальнення національного та світового досвіду оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО на основі акредитаційних критеріїв, встановлено, що на державному рівні оцінювання якості ВО повинно відповідати таким вимогам:

- ✦ процедура оцінювання повинна складатися із двох процесів: внутрішнього та зовнішнього оцінювання;

- ✦ внутрішнє оцінювання якості ОО повинно бути проведено відповідними органами оцінювання відповідності та спрямоване на гарантію якості внутрішніх процесів в ОО, що забезпечують отримання якісних результатів ВО. Основою внутрішньої гарантії якості повинна стати впроваджена та сертифікована відповідно до вимог ISO 9001 система управління якістю ОО, побудована на моделі процесного підходу до управління;
- ✦ зовнішнє оцінювання повинно бути проведено незалежними від держави агенціями з якості. Критерії такого оцінювання повинні охоплювати основні ключові результати, що забезпечують ОО у сфері ВО та визначати задоволеність вимог споживачів та інших зацікавлених сторін;
- ✦ критерії оцінювання повинні бути валідними та забезпечувати верифікацію даних.

Виконання вищезазначених вимог забезпечить уніфікований підхід до процесу оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО на державному рівні, що забезпечуватиме можливість порівняння результатів діяльності різних ОО та взаємознання акредитації освітніх програм (спеціальностей) у світовому освітньому просторі шляхом застосування узгоджених критеріїв та показників оцінювання, які відбиватимуть реальний стан розвитку ВО в країні та досягнення поставлених цілей ВО. Подальшими дослідженнями автора в цьому напрямку є розроблення системи критеріїв та показників оцінювання якості ВО та навчально-виробничої діяльності ОО, заснованої на результатах у сфері ВО та їх конкретизації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Азгальдов Г. Г.** Квалиметрия для всех : учеб. пособие / Г. Г. Азгальдов, А. В. Костин, В. В. Садовов. – М. : ИнформЗнание, 2012. – 166 с.
2. **Балацкий Е. В.** Глобальные рейтинги университетов: практика составления и использования [Электронный ресурс] / Е. В. Балацкий, Н. А. Екимова // Капитал Страны. Федеральное интернет-издание (сетевой ресурс). – Режим доступа : <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/182904/>
3. **Борисова И. И.** Системы управления качеством образования: поиск эффективной модели [Электронный ресурс] / И. И. Борисова // Информационно-справочный портал поддержки систем управления качеством. – Режим доступа : <http://quality.edu.ru/quality/sk/param/738/>
4. **Віткін Л. М.** Концептуальна модель оцінювання якості підготовки випускника ВНЗ / Л. М. Віткін, С. М. Лаптев, Г. І. Хімічева // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2003. – № 3. – С. 69–73.
5. Здійснення процедур акредитації, ліцензування та рейтингування вищих навчальних закладів України з використанням онтологічного підходу : навч.-метод. посіб. / [Укладачі: В. Д. Шинкарук, М. В. Михайліченко, М. Ф. Бондаренко та ін]. – Харків : ХНУРЕ, 2008. – 112 с.
6. **Момот А. И.** Структура и критерии модели системы менеджмента качества ВУЗа [Электронный ресурс] / Момот А. И., Мирошниченко Е. В., Михацкая А. В. // Сучасні технології в машинобудуванні : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2010. – Вип. 4. – С. 290–302. – Режим доступу : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/19430/1/STvMS_2010_4_Momot_Struktura.pdf

7. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К.: К.І.С., 2004. – 128 с.

8. Побудова системи управління якістю вищих навчальних закладів: [посіб. для ВНЗ: у 2-х кн.] / Віткін Л. М., Лаптев С. М., Фініков Т. В., Піддубна С. М. – К.: Таксон, 2009. – 564 с.

9. Цюк О. Забезпечення якості вищої освіти: освітні індикатори та міжнародні організації / О. Цюк // Порівняльно-педагогічні студії. – 2013. – № 4 (18). – С. 119–124.

10. Станкевич І. В. Критерії зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів: традиційний погляд на визначення / І. В. Станкевич // Економіка розвитку. – Харків, 2015. – № 1 (73). – С. 26–34.

11. Станкевич І. В. Типологізація систем ранжування вищих навчальних закладів: світовий досвід та міжнародні стандарти якості / І. В. Станкевич // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: зб. наук. праць. – Одеса: Одеський національний морський університет, 2014. – № 2 (47). – С. 111–142.

12. Станкевич І. В. Моніторингові моделі оцінювання якості вищої освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України: загрози та виклики в умовах трансформаційних змін» (29–30 квітня 2016 р., м. Одеса) / І. В. Станкевич. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 2016. – С. 150–153.

13. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – ст. 451 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

14. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII / Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>

15. Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 серпня 2001 року № 978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF>

16. Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 13 червня 2012 року № 689 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12>

17. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 грудня 2003 року № 847 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29 листопада 2011 року № 1377) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0075-04>

18. Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>

19. Системи управління якістю. Вимоги: (ISO 9001: 2008, IDT): ДСТУ ISO 9001:2009. – [На заміну ДСТУ ISO 9001:2001; чинний від 2009 09 01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 33 с.

20. Системи образования по странам / Национальный информационный центр ФГБУ «Главэкспертцентр» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nic.gov.ru/ru/inworld/countries>

21. University Standards and Explanation / Japan University Accreditation Association [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.juaa.or.jp/en/accreditation/university.html>

REFERENCES

Azgal'dov, G. G., Kostin, A. V., and Sadovov, V. V. *Kvalimetriya dlya vsekh* [Qualimetry for all]. Moscow: InformZnaniye, 2012.

Balatskiy, E. V., and Ekimova, N. A. "Globalnyye reytingi universitetov: praktika sostavleniya i ispolzovaniya" [Global Univer-

sity rankings: the practice of compiling and using]. Kapital Strany. <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/182904/>

Borisova, I. I. "Sistemy upravleniya kachestvom obrazovaniya: poisk effektivnoy modeli" [System of quality management education: finding an effective model]. Informatsionno-spravochnyy portal podderzhki sistem upravleniya kachestvom. <http://quality.edu.ru/quality/sk/param/738/>

[Legal Act of Ukraine] (1991). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>

[Legal Act of Ukraine] (2001). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF>

[Legal Act of Ukraine] (2012). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1108-12>

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0075-04>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>

Momot, A. I., Miroshnichenko, E. V., and Mikhatskaya, A. V. "Struktura i kriterii modeli systemy menedzhmenta kachestva VUZa" [Structure and model criteria of the quality management system of the University]. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/19430/1/STVMS_2010_4_Momot_Struktura.pdf

Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukraïnski perspektivy [Monitoring of education quality: world achievements and the prospects of Ukrainian]. Kyiv: K.I.S., 2004.

Pobudova systemy upravlinnia yakistiu vyshchykh navchalnykh zakladiv [Building a system of quality management of higher education institutions]. Kyiv: Takson, 2009.

Stankevych, I. V. "Kryterii zovnishnyoho otsiniuvannia yakosti osvitynoi diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv: tradytsiinyi pohliad na vyznachennia" [Criteria for external evaluation of quality of educational activity of higher education institutions: the traditional view of the definition]. *Ekonomika rozvytku*, no. 1 (73) (2015): 26-34.

Stankevych, I. V. "Typolohizatsiia system ranzhuvannia vyshchykh navchalnykh zakladiv: svitovyi dosvid ta mizhnarodni standarty yakosti" [Typology of systems of ranking of higher education institutions: international experience and international standards of quality]. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, no. 2 (47) (2014): 111-142.

Stankevych, I. V. "Monitorynhovi modeli otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity" [Monitoring the model for quality assessment in higher education]. *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: zahrozy ta vyklyky v umovakh transformatsiinykh zmin*. Odessa: ONU im. I. I. Mechnikova, 2016.150-153.

Sistemy upravlinnia yakistiu. Vymohy: (ISO 9001: 2008, IDT): DSTU ISO 9001:2009 [The quality management system. Requirement: (ISO 9001: 2008, IDT): DSTU ISO 9001:2009]. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy, 2009.

"Sistemy obrazovaniya po stranam" [The education system in the countries]. *Natsionalnyy informatsionnyy tsentr FGBU «Glavekspertsentr»*. <http://nic.gov.ru/ru/inworld/countries>

Tsiuk, O. "Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: osviti indykatory ta mizhnarodni orhanizatsii" [The quality assurance in higher education: the education indicators and international organizations]. *Porivnialno-pedahohichni studii*, no. 4 (18) (2013): 119-124.

"University Standards and Explanation" Japan University Accreditation Association. <http://www.juaa.or.jp/en/accreditation/university.html>

Vitkin, L. M., Laptiev, S., and Khimicheva, H. I. "Kontseptualna model otsiniuvannia yakosti pidhotovky vypusknika VNZ" [A conceptual model of evaluation of quality of preparation of graduates]. *Standartyzatsiia, sertyfikatsiia, yakist*, no. 3 (2003): 69-73.

Zdiisnennia protsedur akredytatsii, litsenzuvannia ta reitynhuvannia vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy z vykorystanniam ontolohichnoho pidkhodu [Procedures of accreditation, licensing and ranking higher education institutions of Ukraine with the use of the ontological approach]. Kharkiv: KhNURE, 2008.